ÎN LEGĂTURĂ CU ROM. „MEREU".

În „Dacoromania" vol. I. 270—271 regretatul V. Bogrea a arătat originea cuvântului *mereu*, adj. şi adv., din ung. *merő* „steif, fest, solid; lauter", „solidus, rigidus; merus". Întrucât însă Bogrea n'a avut la îndemână, sau n'a crezut că e necesar să-l prezinte, un material documentar suficient de bogat spre a ilustra prin exemple întregul aspect semantic al cuvântului în româneşte şi nici, cu atât mai puţin, în ungureşte, etimologia a fost şi este încă privită cu oarecare neîncredere.

Într'adevăr, pe lângă faptul că cuvântul este general la noi, mai are în româneşte şi întrebuinţări semantice deosebite de ale cuvântului unguresc. Pe lângă aceasta mai are în limba română şi o funcţiune gramaticală caracteristică: e mai ales adverb. În ungureşte, în funcţiune de adverb (prin derivare cu sufixele adverbiale *-en*, *-úl*: *merően*, *merén*, *mereven*, *merőül*, *merejűl*) e întrebuinţat mai rar şi — cum vom vedea — cu totul cu alte înţelesuri decât în româneşte. Aceste motive nu pot constitui însă argumente hotărîtoare împotriva explicării din ungureşte a cuvântului românesc. Împrumuturile nu aduc cu ele întreagă zestrea lor semantică din limba de origine, ci se împământenesc de obiceiu numai în anumite întrebuinţări, răspândindu-se apoi numai cu anumite sensuri, din care, cu timpul, limba adoptivă desvoltă sensuri şi funcţiuni nouă.

Ca adjectiv cuvântul a fost împrumutat, cu toate accepţiunile lui, din ungureşte, numai în sec. XVII; funcţiunea şi sensurile lui ca adverb s'au desvoltat pe teren românesc.

În funcţiune de adjectiv, în româneşte are următoarele sensuri proprii: (în Sălaj, Moldova şi în Dobrogea; despre un trunchiu de brad s. despre orice bucată de lemn) „nedespicat,

BDD-A14856 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:42 UTC)

rotund" (ŞEZ. II 42, XIX 12, VAIDA[1]); „fără noduri" (ŞAINEANU, D. U.), „obleţ" (SCRIBAN, D.), „drept, oblu" („Dacoromania" I 270, cf. ANON. CAR.); „neretezat" (ION CR. XIII 50), deci 'în posesiunea tuturor calităţilor care-i asigură rezistenţa, soliditatea', „întreg". Un sens identic, sau aproape identic, are cuvântul (vechiu) unguresc: *Az nád hézagos, a fa merő, erős, vastag* (= trestia e găunoasă, lemnul s. copacul e negăunos, tare, gros), într'un text din a. 1643 (cf. SZARVAS G. — SIMONYI ZS., *Magyar nyelvtörténeti szotár*, vol. II, Budapest, 1891, col. 781) traduce în ungureşte lat. „lignum solidum", tot aşa cum ung. *ha a csont merő volna* traduce pe lat. „si os continuum esset" (16.).

În scrisul cronicarilor moldoveni din sec. XVII—XVIII şi azi popular (dar numai regional, în Transilvania şi la Românii din Serbia), găsim (*pod*) *mereu*, în înţeles de „(pod) lung, continuu, care se întinde neîntrerupt în spaţiu, dela un mal până la celalalt; fix, stabil, permanent; solid, rezistent", în opoziţie cu „(pod) umblător, sau plutitor": *Turcii fac poduri mereae pre coşuri peste Nistru.* LET. I $^{324}|_{21}$, cf. ib. II $^{14}|_{28}$, $^{290}|_{21}$, $^{333}|_{30}$, III $^{12}|_{19}$, etc. *De s'ar face-un pod mereu, Pod mereu peste Braşeu.* RETEGANUL, CH. 72, id., TR. $^{96}|_{22}$, JARNIK-BÂRSEANU, D. 140. *Făcea şi pod mereu Să treacă şi Murgu meu.* GIUGLEA-VÂLSAN, R. S. 114. Avem de a face cu un sens special românesc, desvoltat din acela de „solid, rezistent" pe care-l are cuvântul unguresc în întrebuinţări ca: *merő hajazat* (= coperiş), *merő padlás* (= podul casei) dintr'un text din a. 1635 (cf. SZARVAS—SIMONYI, l. c.).

Din sensul de mai sus a rezultat apoi şi acela de „întins, vast, care se extinde până departe; care formează un singur tot s. o singură bucată" (despre o suprafaţă de teren): *Pădurile meree, adică codrii.* URICARIUL, I 346, cf. ib. XI 264. *Codri* (ALECSANDRI, P. I 29, II 90, id. P. P. 194, DRĂGHICI, R. 154), *câmpi* (ALECSANDRI, P. P. 198) *merei; loc* MÂNDRESCU, P. P. 198), *sat* (JARNIK-BÂRSEANU, D. 29), *deal* (ib. 30) *mereu*, etc., în strânsă legătură cu sensul cuvântului unguresc din exemple ca: *Az sirnek ajtoira nagy merő-*

[1]) Utilizez abrevierile *Dictionarului Academiei Române.*

BDD-A14856 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:42 UTC)

kővet hengereıtette (= la uşa mormântului a prăvălit o piatră mare), într'un codice din 1508 (cf. SZARVAS—SIMONYI, l. v.).

Prin apropierea de formă cu lat. *mĕrus,-a, -um,* ung. *merő* a împrumutat, întâi în traduceri desigur, sensul cuvântului latin, de „limpede, curat, adevărat, autentic", despre noţiuni abstracte mai ales, şi numai rar despre noţiuni concrete, ca în *merő arany, merő vér* (= aur, sânge curat, nobil). In scrisul moldovenesc din sec. XVIII, adjectivul românesc apare cu sensul de „curat (şi masiv), veritabil, autentic, pur" (despre o piatră, mai ales despre o piatră preţioasă sau despre un bloc de metal): *Câmpul cu otava înverzea, cât ochilor peste tot, tot o tablă de zmaragd mereie a fi să părea.* CANTEMIR, IST. 125. *Iaste întru această biserică o biserică mai mică făcută, a lui Litus, numai dintru o piatră. Şi în lung şi în lat iaste di 40 coţi, însă di o piatră meriaia. Şi tot acoperemântul iarăşi o piatră singură, preste tot meriae.* HERODOT, 139.

Din sensul propriu de *(lemn) mereu* s'a născut, poate pe teren românesc, cel figurat, de „ţeapăn", „(om) paralizat" (Com. RĂDULESCU-CODIN), „damblagiu" (id. Î. 351, cf. „Dacoromania" I 270), deşi (aproape) acelaşi sens îl are şi cuvântul unguresc: *merő nyaku* „obstipus, tetanicus", *merő lábú* „solidipes", *merő test* „trup ţeapăn, amorţit."

Nici unul din sensurile româneşti ale cuvântului în funcţie de adverb nu prezintă analogii cu ale adverbului unguresc.[1]) In ungureşte adverbul are o legătură de sens cu adjectivul mai intimă decât la noi, căci însemnează: (în legătură cu verbe care exprimă o stare s. ţinută) „ţeapăn, rigid: tare, solid; violent, straşnic, (a privi) fix, înholbat." In româneşte, adverbul se întrebuinţează în legătură cu verbe care exprimă o acţiune, o mişcare, şi apare în texte abia dela începutul sec. trecut.

Din sensul general al adjectivului, de: „care se extinde (în orice direcţie) în spaţiu", a luat naştere acela de: „care se extinde, care d u r e a z ă în timp" pe care-l are adverbul.

[1]) Singurul exemplu care ar desminţi această constatare îl găsim într'un cântec popular din Transilvania: *Sângele pica 'nchegat, cu măsele-amestecat. Aşa de mereu* (= zdravăn, vârtos) *i-a dat.* BIBICESCU, P. P., 303. E desigur o influenţă nouă a cuvântului unguresc.

BDD-A14856 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:42 UTC)

La noi (în toate regiunile româneşti, afară de Banat, S.-V. Transilvaniei şi S. Crişanei) adverbul indică d u r a t a sau r e p e ţ i r e a unei acţiuni şi însemnează: „neîncetat, neîntrerupt, necontenit, într'una, continuu, neobosit, asiduu, succesiv; tot mai mult; pururea, veşnic“: *Ochii facă-se izvoare şi curgă de-acum mereu.* KONAKI, P. 98. *O pajură mare se 'nnalţă mereu.* ALECSANDRI, P. I 197. *Mereu gândesc cum ne iubirăm.* EMINESCU, P. 219. *Mereu* (= repetat) *îmi spunea mama...* CREANGĂ, A. 116. *Sasu mă căta mereu.* MARIAN, SAT. 190. *Mereu se depărta de sat bătrânul.* COŞBUC, F. 88.

Printr'o evoluţie de sens, petrecută pe teren românesc, din acela figurat al cuvântului unguresc, de „greoiu, stângaciu“, s'a ajuns la noi (în Banat, S. Crişanei şi în S.-V. Transilvaniei, în opoziţie cu „iute“, „tare“, „repede“) la sensul de „încet, câtinel, câtingan (cf. ALRM. I 141), fără grabă, domol, lin“, în legătură cu verbe ca „a lucra“, „a umbla“, etc. Printr'o evoluţie şi mai înaintată apoi (în Banat şi Oltenia), a ajuns să însemneze „liniştit, calm“: *Staţi, băieţi, mereu!* (PAMFILE, D. 61); *stai mereu!* = „stai la un loc, lasă-mă'n pace“ CIAUŞANU, V. In Munţii Apuseni cuvântul are şi sensul de „încet, cu glasul coborît, şoptit“: *Vorbeşte mai mereu, nu striga aşa tare.*

Dintre variantele formale ale cuvântului românesc atrag atenţia asupra formei — creiată prin schimbul terminaţiei cu sufixul diminutiv *-eiu — mereiu, -eie* (ŞEZ. II 52, ION CR. V 375) şi asupra aceleia cu accentul schimbat — subt influenţa lui *miĕriu — mériu, -ie* = „ţeapăn“ (BARCIANU). Derivate nu are decât adverbul, şi numai diminutive, în sens de „încet, fără grabă“: *mereór, mereuáş* (LB); *meréuţ* „încetişor; comod; pe nesimţite, cu băgare de seamă, tiptil, binişor; blând“ (cf. ŢICHINDEAL, F. 104, CĂTANĂ. P. B. II 129, DOINE, $^{129}/_{5}$).

ŞT. PAŞCA

BDD-A14856 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:42 UTC)